

Kaba yem destekleme uygulamalarının Yozgat yöresi süt sığırları yetiştiriciliğine etkileri*

Yaşar Deray SAYGI**, Ömer Faruk ALARSLAN**

Öz: Bu araştırma, kaba yem destekleme uygulamalarının, Yozgat yöresi süt sığırcılığı yetiştiriciliğine olan etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın ana materyalini, belirlenen köylerde süt sığırcılığı işletmelerinden anket yoluyla temin edilen veriler oluşturmuştur. Yapılan araştırmada, 64'ü destek alan ve 81'i destek almayan olmak üzere 145 deneğe anket uygulanmıştır. Araştırmada, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2000/467 sayılı bakanlar kurulu kararı ile yem bitkileri tarımının desteklenmesi kararının uygulama sonuçları, Yozgat yöresi, yem bitkileri üretim alanlarında önemli artışların meydana geldiğini, ancak, bu artışların, yöredeki, mevcut hayvan varlığının kaba yem ihtiyacını karşılamak için yeterli olmadığını göstermektedir. Ayrıca, yörede süt sığırcılığının daha ileriye götürülebilmesi için üreticinin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmesinin sağlanması ve devletin kaba yem destekleri ile süt teşvik primi konusunda sürekli ve istikrarlı bir politika izlemesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Kaba yem, süt sığırları yetiştiriciliği, yem bitkisi desteği, Yozgat

The Effect of Coarse Feed Subvention Practices On Dairy Cattle Breeding in Yozgat Region

Abstract: This research has been made for being determined of the effects of the applications of roughage promotion on dairy catt-

le and cattle farming. The data provided by survey from dairy cattle firms in determined villages has created the main material of the research. Scope of the research, the survey has been applied to 145 experimentals including 64 receiving support experimentals and 81 not receiving support experimentals. In the study, the Ministry of Food Agriculture and Livestock 2000/467 as a result of the Council of Ministers to support agriculture and forage, Yozgat region, significant increases occurred in the fields of forage crops production, however, these increases in the region, the presence of animal roughage available is not sufficient to meet the needs of determined. In addition, the milk cow in the region through the organization of co-operatives for the manufacturer to provide a more taking forward with the support of state and roughage on milk incentive premium should be said to follow a policy of continuous and stable.

Key words: Coarse feed, dairy cattle breeding, forage subvention, Yozgat

Giriş

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tamamında tarım sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması, beraberinde dengeli ve yeterli beslenme sorununu ortaya çıkarmış, bu da tarım sektörünün ve özellikle hayvansal üretimin önemini bir kat daha artırmıştır. Hayvancılık, ülkelerin beslenme ve kalkınmasında, dış satımın atırıl-

* Bu çalışma aynı başlıklı doktora tezinden özetlenmiştir. Tez çalışması etik kurallara uygun olarak yapılmıştır.

** Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Hayvan Besleme Anabilim Dalı, Ankara

masında, sanayiye hammadde sağlanmasında, bölgeler ve sektörler arası dengeli kalkınma ve kalkınmanın istikrar içinde başarılmasında, kırsal alanda gizli işsizliğin önlenmesinde, sanayi ve hizmetler sektöründe yeni istihdam alanlarının yaratılmasında ve kalkınma finansmanının öz kaynaklara dayandırılmasında önemli bir potansiyele sahiptir (16)

Türkiye bir tarım ülkesi ve kendi kendine yeten bir ülke iken artık bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Türkiye sahip olduğu özellikler bakımından tarımsal üretime oldukça elverişli olmakla beraber, özellikle de sahip olduğu hayvan popülasyonu bakımından zengin bir ülkedir. Ancak hayvan sayısı ve ekolojik şartlar bakımından yeterli olanaklara sahip olmasına karşın hayvansal ürünlerin üretimi ve tüketimi yeterli düzeye gelememiştir. Bunun en önemli nedeni, doğaya bağlı geleneksel bir yetiştiriciliğin yaygın olarak yapılmasıdır. Bu nedenle yem bitkileri ile entegre edilmiş modern hayvancılık işletmelerinin kurulması kaçınılmazdır (3)

Hayvancılık sektöründe girdilerin önemli bir kısmını yemler oluşturmaktadır. Hayvan beslemede kullanılan yemler, kesif ve kaba yemler olmak üzere ikiye ayrılır. Kesif yemler hayvanları günlük enerji ve protein ihtiyacını denkleştirmek için verilirken, hayvan sağlığı ve et-süt veriminin artırılması için hayvansal üretimde vazgeçilemeyen ve olmazsa olmaz öneme sahip tek yem grubu kaba yemlerdir (12).

Kaba yem besleme değeri ya da kalitesi, hayvan performansına etki değeri, verim ve sağlık verileri ile ölçülebilir. Yüksek kaliteli kaba yemler ile beslenen süt inekleri düşük kaliteli kaba yem ile beslenenlere göre daha az kesif yem ile daha yüksek miktarlarda süt üretirler. Bu da özellikle rasyondan yararlanmada kaba yem kalitesinin önemini ortaya koymaktadır (1). Doğal çayır mera alanlarından sonra kaliteli kaba yem üretilen en önemli kaynak yem bitkileri alanlarıdır. Türkiye’de uzun yıllardır genellikle fiğ, yonca ve korunga gibi yem bitkilerinin yetiştiriciliği yapılmıştır (7).

Yem bitkileri üretimine 2000 yılından başlayarak yıllara göre değişen oranlarda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından destek sağlanmıştır. Bu desteklerin de olumlu etkisiyle, örneğin; 2000 yılında 2.508.000 dekar olan yonca ekim alanı, yıllara göre kademeli şekilde artarak 2011 yılında 5.585.525 dekar, 2004 yılında 2.200.000 dekar olan fiğ ekim alanı aynı şekilde yıllara göre kademeli şekilde artarak 2011 yılında 4.754.756 dekar ulaşmıştır (6). Yem bitkileri üretimini teşvik etmek amacı ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından ‘Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar’ 10 Mayıs 2010 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Bu karara göre, yem bitkileri üretiminde yatırım giderlerinin ve üretim maliyetlerinin bir bölümü üreticiye teşvik olarak ödenmektedir (5).

2011 yılı sonu itibariyle Türkiye’de’ki toplam büyükbaş hayvan sayısının durumuna bakıldığında; büyükbaş hayvan sayısının bir önceki yıla göre % 9 artış göstererek 12.483.969 başa yükseldiği görülmektedir. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan sığır sayısı ise % 8,9 artarak 12.386.337 baş olmuştur. Sığırlar kendi aralarında sınıflandırıldığında; kültür ırkı hayvan sayısının 2010 yılına göre, % 15,2 artışla 4.707,188 başa, melez ırk hayvan sayısının ise % 8,8’lik artışla 5.120,621 baş’a yükseldiği buna karşın, yerli ırk hayvan sayısının ise % 1,4’lük düşüşle 2.429,169 başa gerilediği görülmektedir (2).

Araştırmanın yapıldığı Yozgat ili’nde 2011 yılı verilerine göre 210.203 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Yozgat ilindeki kültür ırkı hayvan sayısı 79.877, melez ırk 75.673, yerli ırk hayvan sayısı ise 53.392 baştır. Kültür ve kültür melezi sığırların popülasyondaki oranı % 74 iken, Türkiye genelinde bu oran % 56’dır. Türkiye’de hayvan başına ortalama 2.200 kg/yıl olan süt verimi, Yozgat ilinde 2.400 kg/yıl olup, Türkiye ortalamasının üzerindedir (4).

Araştırma sahası olarak seçilen Yozgat ili, 81 il arasında toprak genişliği bakımından 15. sırada yer almaktadır. Yozgat ilinin merkez ilçe dahil olmak üzere toplam 14 ilçesi ve 576

köyü bulunmaktadır. Toplam nüfusun yoğunlaştığı ilk üç ilçe sırasıyla Merkez, Sorgun ve Akdağmadenidir. Bunları Sarıkaya, Yerköy ve Boğazlıyan ilçeleri takip etmektedir. Yozgat ilinde toplam 53.053 çiftçi bulunmaktadır. En fazla çiftçi ailesinin bulunduğu ilçe Sorgun ilçesi olup, 8.199 çiftçi bulunmaktadır. En az çiftçi ailesinin bulunduğu ilk iki ilçe ise, 1.178 çiftçi ile Çayıralan ve 672 çiftçi ile Çandır ilçeleridir (13).

Yozgat ilinin belirlenen ilçelerinde, süt sığırcılığı faaliyetinde bulunan işletmelerde yürütülen bu araştırmada; süt sığırı yetiştiriciliği ve süt üretiminde, kaba yem desteklemelerinin, verimlilik ve etkinlik açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılarak, Yozgat ilinde kaba yem destekleme uygulamalarının hayvansal üretime olan katkılarına dayalı geleceğe dönük öneriler geliştirilmiştir.

Materyal ve Metot

Bu araştırmanın ana materyalini belirlenen köylerde süt sığırcılığı işletmelerinden anket yoluyla temin edilen veriler oluşturmuştur. Bu veriler 2009-2010 üretim yılları için araştırmacı tarafından üretici ile yüz yüze anket yapılmak suretiyle toplanmıştır. Anket uygulanacak deneklerin belirlenmesinde Yozgat Gıda Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılarak, yem desteklemelerinden en çok ve en az yararlanan 2'şer ilçe olmak üzere toplam 4 ilçe seçilmiştir. Yem desteğinden en çok yararlanan ilçeler Merkez ve Aydıncık, en az yararlanan ilçeler ise Çandır ve Çayıralan olarak belirlenmiştir. Yozgat ili Merkez, Aydıncık, Çandır ve Çayıralan ilçelerine bağlı süt sığırcılığının nitel ve nicel olarak daha yoğun olarak yapıldığı köylerdeki işletmeler araştırma materyalini oluşturmuştur. Köylerin seçiminde nüfus, işletmelerin seçiminde ise büyükbaş hayvan sayıları belirleyici kriter olmuştur. Nüfus sayısı fazla olan köyler ve büyükbaş hayvan sayısı fazla olan işletmeler araştırmanın ana kitlesini oluşturmuştur.

Tespit edilen ilçelerde, yem bitkisi desteğinden yararlanan deneklerin yanı sıra yararlanmayan deneklerle de görüşülmüştür. Görülecek deneklerin belirlenmesinde destek alanlar grubu için tam sayım yöntemi uygulanmıştır. Destek almayan grubu için ise; her köyde destek almayan, süt sığırcılığı yapan, ancak hayvan sayısı 5'in üzerinde olan üreticiler araştırma kapsamında ele alınmıştır. Araştırma kapsamında 64'ü destek alan ve 81'ü destek almayan olmak üzere 145 deneye anket uygulanmıştır. Anket soruları, işletme sahiplerinin yaşı, eğitim durumu, işletmelerin yapıları, mevcut hayvan varlığı, bakım-besleme koşulları, mevcut arazi varlığı, yem bitkisi ekim alanları, desteklemelere genel bakış ve beklentiler gibi konuları içermektedir.

İncelenen işletmelerde kullanılan silo yemi kalitesinin belirlenmesi amacıyla, silo yemi kuru madde ve pH değeri arasındaki ilişkiden yararlanılarak hesaplanan Fleig puanlaması yöntemi uygulanmıştır.

Anket sonrası, kod planı hazırlanmış ve anketler üzerindeki tüm veriler bu plana uygun olarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde kullanılan Khi-kare testinin formülü aşağıda verilmiştir.

$$\chi^2 = \sum \frac{(f - f^{-1})^2}{f^{-1}}$$

X²=khi-kare hesap değeri

f=gözlenen frekans değeri

f⁻¹=beklenen frekans değeri (8)

Bulgular

Bu çalışmada ele alınan değişkenler, bireysel özellikler, işletme özellikleri ve yem bitkisi desteklemeleri ana başlıkları altında toplanmıştır.

İncelenen işletmelerde, deneklerin yaşı Tablo 1’de, eğitim durumları Tablo 2’de ve gelir kaynakları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 1’den, deneklerin çoğunluğunun 41-50 yaş diliminde olduğu ve kaba yem desteği alan ve almayan deneklerde de en düşük oranların sırasıyla % 4.69 ve % 2.47 ile 61 ve üzeri yaş diliminde olduğu belirlenmiştir. Deneklerin yaş gruplarına göre kaba yem desteğinden yararlanma davranışlarının değerlendirilmesinin yapılabilmesi amacıyla uygulanan khi-kare testinde, kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında yaş açısından istatistikî bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Benzer sonuçlar yapılan bir başka çalışmada da gözlenmiştir. Polatlı ilçesinde üreticilerin kaba yem üretimine karar verme sürecinde etkili faktörlerin incelendiği çalışmada, kaba yem üretimine karar verme davranışı ile destek alan ve almayan denekler arasında yaş açısından istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (17).

Kaba yem desteği alanların % 3.13’ü eğitimsiz olup okuma-yazma bilmemekte iken, % 43.75’i ilkökul mezunu yine % 43.75’i ortaokul mezunu ve % 9.38’i ise lise mezundur. Kaba yem desteği alan denekler arasında okur-yazar olup da diploma sahibi olmayan kimse yokken, kaba yem desteği almayan deneklerden ise sadece bir denek okur-yazardır. Deneklerin eğitim düzeylerine göre karşılaş-

tırılmasının yapılabilmesi amacıyla yapılan khi-kare testinde, kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında eğitim düzeyleri açısından istatistikî olarak ilişki olmadığı belirlenmiştir (Tablo 2). Uşak ili damızlık sığır yetiştiricileri birliğine kayıtlı işletmelerin genel yapısının incelendiği çalışmada, işletme sahiplerinin % 58’inin ilkökul mezunu, % 16’sının ortaokul mezunu, % 20’sinin lise mezunu, % 6’sının ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir (11).

Kaba yem desteği alan ve almayan deneklerin büyük çoğunluğu gelirini bitkisel üretimden sağlamaktadır. Kaba yem desteği alan deneklerde gelirini bitkisel üretimden sağlayanların yüzdesi 96.87 iken, kaba yem desteği almayanlarda 80.24’dür. Kaba yem desteği almayan deneklerin % 13.58’i gelirini hayvansal üretimden sağlarken, destek alan deneklerin hiçbiri hayvansal üretimden gelir sağlamamaktadır. Bu da bize bitkisel üretime verilen desteğin hayvansal üretime herhangi bir katkı sağlamadığını göstermektedir. Çiftçiler, ürettikleri yemi kendileri kullanmayıp, piyasaya satmak şeklinde değerlendirmektedirler. Deneklerin gelir kaynağı durumlarına göre değerlendirilmesinin yapılabilmesi amacıyla yapılan khi-kare testinde kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında gelir kaynakları açısından istatistikî olarak ilişki olmadığı belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 1. Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımı

Table 1. The distribution of subjects according to age groups

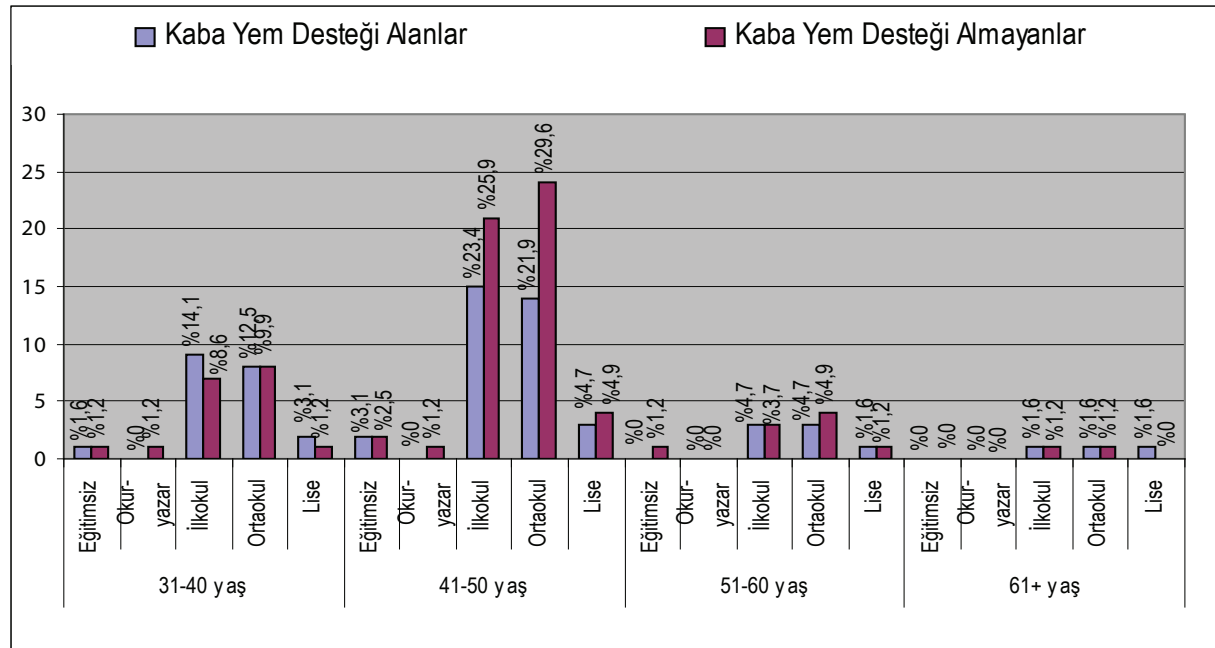
Aile Başkanının Yaşı	Kaba Yem Desteği Alanlar		Kaba Yem Desteği Almayanlar		Toplam	%
	Adet	%	Adet	%		
31-40	20	31,25	18	22,22	38	26,21
41-50	34	53,13	52	64,20	86	59,31
51-60	7	10,94	9	11,11	16	11,03
61+	3	4,69	2	2,47	5	3,45
Toplam	64	100,00	81	100,00	145	100,00

$X^2=0.433$, $SD=3$, $P>0.05$

Tablo 2. Deneklerin eğitim durumuna göre dağılımı**Table 2.** The distribution of subjects according to their level of education

Aile Başkanının Eğitim Durumu	Kaba Yem Desteği Alanlar		Kaba Yem Desteği Almayanlar		Toplam	%
	Adet	%	Adet	%		
Eğitimsiz	2	3,13	3	3,70	5	3,45
Okur-yazar	0	0,00	1	1,23	1	0,69
İlkokul	28	43,70	33	40,70	61	42,07
Ortaokul	28	43,70	37	45,60	65	44,83
Lise	6	9,38	7	8,64	13	8,96
Toplam	64	100,00	81	100,00	145	100,00

$X^2=0.899$, $SD=4$, $P>0.05$

Şekil 1. Deneklerin yaş ve eğitim durumlarına göre dağılımı**Figure 1.** The distribution of subjects according to age and level of education

Tablo 3. Deneklerin gelir kaynağı durumuna göre dağılımı**Table 3.** The distribution of subjects according to a source of income

Aile Başkanın Gelir Kaynağı	Kaba Yem Desteği Alanlar		Kaba Yem Desteği Almayanlar		Toplam	%
	Adet	%	Adet	%		
Hayvansal üretim	0	0	11	13,58	11	0
Bitkisel üretim	62	96,87	65	80,24	127	62
Bitkisel+hayvansal üretim	1	1,56	4	4,93	5	1
Bitkisel üretim+tarım dışı	0	0	1	1,23	1	0
Hayvansal üretim+tarım dışı	1	1,56	0	0	1	1
Toplam	64	100	81	100	145	64

$X^2=0.015$, $SD=4$, $P>0.05$

Tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından biri üreticilerin örgütlenmesidir (9). Bu nedenle kaba yem desteği alan ve almayan süt sığırı yetiştiriciliği yapan deneklere çiftçi örgütlerine üye olup olmadıkları sorulmuş, kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında en fazla üye olunan örgütün Damızlık Sığırı Yetiştiricileri Birliği, en az üye olunan örgütün, kaba yem desteği alan deneklerde S.S.

Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği, destek almayan deneklerde ise Tarım Kredi Kooperatifi olduğu belirlenmiştir.

Süt sığırı yetiştiriciliğinde, üreticilerin sahip oldukları hayvan sayısı ve ırklarının yanı sıra, kaba yem bitkilerine ayırabileceği arazisinin olup olmamasının da önemli bir faktör olabileceği varsayılarak, kaba yem desteği alan ve almayan deneklerin yem bitkisi ekimi yaptıkları arazi genişlikleri arasındaki ilişki incelenmiş ve Tablo 4. hazırlanmıştır.

Tablo 4. Deneklerin toplam yem bitkisi ekim alanı genişlikleri**Table 4:** Cultivation widths of the total forage area of the subjects

Kaba Yem Bitkisi Ekim Alanı (da)	Kaba Yem Desteği Alanlar		Kaba Yem Desteği Almayanlar		Toplam	%
	Adet	%	Adet	%		
Yok	0	0,00	45	55,60	45	31,00
1-10	3	4,70	26	32,10	29	20,00
11-25	36	56,30	5	6,20	41	28,30
26-50	10	15,60	1	1,20	11	7,60
51-75	11	17,20	1	1,20	12	8,30
76-100	1	1,60	1	1,20	2	1,40
101+	3	4,70	2	2,50	5	3,50
Toplam	64	100	81	100	145	100

$X^2=0.00$, $SD=8$, $P>0.05$

Tablo incelendiğinde, kaba yem desteği almayan deneklerin % 55.6'sının yem bitkisi ekimi yapmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kaba yem desteği alan deneklerde yem bitkisi ekim alanı 11-25 dekar arasında yoğunlaşmış, destek almayanlarda ise 1-10 dekar arasında yoğunlaşmıştır. Ayrıca, kaba yem desteği almayan deneklerden sadece 5 kişinin yem bitkisi ekim alanının 25 dekarın üzerinde olduğu görülmektedir. Kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında yem bitkisi ekim alanı genişliği açısından benzerlik ve farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla uygulanan khi-kare testinde; istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu, yem bitkisi desteği alan deneklerin, desteklemeden yararlanabilmesi için toplam ekim alanının en az 10 dekar olması koşulu gerektiğinden, yem bitkisi arazi genişliklerinin, almayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Van ili Gürpınar ilçesinde yem bitkileri üretimi ve sorunları üzerine yapılan çalışmada, incelenen işletmelerde işletme başına düşen ortalama yem bitkileri ekim alanının 26.87 dekar olduğu, bunun % 74.95'inin yonca, % 19.87'sinin korunga ve % 5.17'sinin ise silajlık mısırdan olduğunu belirlenmiştir (14).

İncelenen işletmelerde, kaba yem desteği alan deneklerin hayvan sayısının, çoğunlukla 11-20 adet olduğu, destek almayanların ise çoğunlukla 5-10 adet büyükbaş hayvana sahip oldukları belirlenmiştir. Destek almayan deneklerde büyükbaş hayvan sayısı 50'nin üzerine kadar çıkarken, destek alan deneklerde sahip olunan en yüksek hayvan sayısı 50 olup, 41-50 adet büyükbaş hayvana sahip olan denek sayısının sadece 1 kişi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca işletmelerin % 80'inde sadece holstein, % 18'inde holstein, simental, esmer, % 2'sinde ise holstein ve yerli ırkların yetiştiriciliğinin yapıldığını belirlenmiştir.

Yapılan çalışmada, kaba yem desteği alan ve almayan deneklerde en yüksek süt veriminin Holstein ırkı ineklerde, en düşük süt veriminin ise yerli ırklarda olduğu görülmüştür. Ayrıca, kaba yem desteği alan deneklere ait tüm hayvan ırklarında süt verimlerinin, destek

almayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde, kaba yem desteği alan deneklerin % 65.62'sinin sütü, peynir, yoğurt olarak değerlendirdiği, % 21.88'inin aile içinde tükettiği, % 12.65'inin ise civardaki süt fabrikalarına sattığı belirlenmiştir. Destek almayan deneklerde ise yine en fazla tercih edilen, % 65.43'lük yüzde ile sütü; peynir, yoğurt şeklinde değerlendirmek olduğu tespit edilmiştir. Tekirdağ ili süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve bu işletmelerdeki Siyah Alaca süt sığırlarının çeşitli morfolojik özelliklerinin incelendiği çalışmada, yetiştiricilerin % 38'inin ürettikleri sütü mandıraya, % 26'sının süt birliğine, % 22'sinin aracıya, % 7'sinin fabrikaya sattıkları, geri kalan işletme sahiplerinin ise elden satarak sütü değerlendirdikleri tespit edilmiştir (15).

Ayrıca, kaba yem desteği alan deneklerin % 73'ünün sağım makinesi kullandığı, destek almayan deneklerin ise sadece % 42'sinin sağımında makine kullandığı gözlemlenmiştir. Bu da, yem bitkisi desteği alan deneklerin daha sağlıklı bir sağım tekniği kullandıklarını göstermektedir.

İşletmelerde üretilen sütün pazarlanması konusunda, kaba yem desteği alan ve almayan her iki grupta da en sıkıntılı oldukları konunun süt toplama merkezlerinin bulunmaması olduğu tespit edilmiştir. Sütün pazarlanmasındaki sorunlardan bir diğeri olan süt veriminin azlığı, destek almayan deneklerde (% 35.8), destek alanlara (% 28.1) göre daha önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırcılığının geliştirilmesi olanakları üzerine yapılan çalışmada, işletmelerde üretilen sütün pazarlanma ve satışı konusunda üreticilerin % 35.2'sinin en önemli sorununun süt fiyatlarının düşüklüğü olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çalışmada az sayıda ineği olan üreticinin süt toplayıcısından başka bir şansının olmadığı tespit edilmiştir. Ödemiş ilçesinde süt toplayan iki adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifi mevcut olduğu, ancak bu kooperatiflerin araştırma alanına uzak olması nedeniyle süt pazarlamasında rol almadıkları

ve işletmecilerin tümünün sütünü kendi işletmesinde alıcıya teslim ettiği ve taşıma masraflarının alıcıya ait olduğu belirlenmiştir (10).

İncelenen işletmelerde, kaba yem desteği alan deneklerin çoğunlukla (% 34.37) süt toplama merkezinin olmaması nedeniyle, ürettikleri sütü satamadıklarından dolayı, süt sığırı yetiştiriciliğini karlı bulmadıkları, destek almayan deneklerin ise çoğunlukla (% 25.92) devlet hayvancılık desteklerinin yetersiz oluşu nedeniyle süt sığırı yetiştiriciliğini karlı bulmadıkları gözlenmiştir.

Yörede yem bitkileri üretiminin desteklenmesine 2000'li yıllarda başlanmış ve desteklenen alan miktarı her geçen yıl artmıştır. Üreticilerin bir kısmı yoncayı kıraç alanlara ekmek yoluyla desteklemelerden yararlanma yoluna gitmiştir. Bu alanlardan yeterli verim alınmadığı da bir gerçektir. Aynı zamanda desteklemelerden, beklenen yönde kazanç sağlamayan üreticilerin varlığı da bilinmektedir. Bu gibi konularda Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerine önemli görevler düşmektedir.

Araştırma bölgesinde, deneklerin kaba yem bitkisi olarak yonca, korunga, fiğ ve silajlık mısır yetiştirdikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, kaba yem desteği alan denekler arasında en fazla destek alınan yem bitkisinin yonca (% 54.7), en az destek alınan yem bitkisinin ise silajlık mısır (% 1.6) olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, deneklerin çoğunluğunun (% 34.38) 3 yıldır, % 3.13'ünün ise 5 yıldır kaba yem desteği aldığı tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde, deneklerin kaba yem bitkisi olarak yonca, korunga, fiğ ve silajlık mısır yetiştirdikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, kaba yem desteği alan denekler arasında en fazla destek alınan yem bitkisi yonca (% 54.7), en az destek alınan yem bitkisi ise silajlık mısır (% 1.6) olarak belirlenmiştir. Korunga ve fiğ, geriye kalan % 43.7'lik kısmı oluşturmaktadır. Bu durumda, yem bitkisi desteği alan üreticilerin 98.4'lük yüzde ile baklagil kaba yem üretimine yönelindikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Yapılan araştırmada, destek alan deneklerin 2009-2010 yıllarına ait yonca ekim alanları incelendiğinde, yonca ekim alanının 2009 yılında toplam yem bitkisi ekim alanının % 78.12'sini oluşturduğu ve bu oranın 2010 yılında % 84.37'e yükseldiği, ayrıca deneklerin çoğunluğunun 10-25 da arası ekim yaptığı belirlenmiştir. Van ili'nde yem bitkileri tarımı ve mera kullanımı üzerine yapılan bir araştırmada, incelenen işletmelerde, ortalama yem bitkileri ekim alanının 29.38 da olduğu ve bu ekim alanında en yüksek paya 20.67'lik da ile yoncanın sahip olduğu belirlenmiştir (14).

İncelenen işletmelerde, kaba yem desteği alan deneklerin % 92.2' sinin, destek almayan deneklerin ise % 98'sinin silaj üretimi yapmadığı belirlenmiştir. Silaj üretimi yapan işletmelerden alınan örneklerde, kalite tespiti amacıyla yapılan flieg puanlaması yöntemi sonucunda, silajların yüksek kaliteli oldukları tespit edilmiştir. Aynı zamanda incelenen işletmelerde hayvan varlığı olan çiftçilerin tamamına yakının mera kullanıcısı durumunda olduğu belirlenmiştir. Mera kullanım oranının, yem bitkisi desteği alan deneklerde % 93.4, almayanlarda ise % 98 olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Kaba yem destekleme uygulamalarının Yozgat yöresi süt sığırı yetiştiriciliğine etkilerinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada, anket uygulanan 145 denekten 64'ü hayvancılık kararname kapsamında yer alan kaba yem bitkileri üretiminin desteklenmesinden yararlanan deneklerden, 81'i söz konusu desteklemeden yararlanmayan deneklerden oluşmuştur.

Araştırma bulgularına göre; kaba yem desteği alan ve almayan denekler arasında bireysel özellikler içerisinde yer alan yaş, eğitim düzeyi, gelir kaynağı ve üye olunan çiftçi örgütleri açısından istatistikî olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilirken, yem bitkisi yetiştirilen arazi genişliği açısından anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Doğal ola-

rak, kaba yem desteği alan deneklerin toplam arazi genişlikleri destek almayanlara oranla daha geniştir.

Kaba yem desteği alan ve almayan işletmelerdeki hayvanların ortalama süt verimleri incelenirken, kaba yem desteği alan deneklere ait tüm hayvan ırklarında süt verimlerinin, destek almayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitle, alınan kaba yem desteğinin, süt verimini iyileştirdiği sonucuna varılabilmektedir. Alınan desteğin doğru bir şekilde kullanılarak, kaliteli kaba yemin miktarının artırılmasıyla, kullanılması gereken kesif yemin miktarı azalacak, bu şekilde daha ekonomik bir verim elde etme imkânı da bulunacaktır.

Kaba yem destekleme uygulamalarının Yozgat Yöresi süt sığırcılığına etkileri incelenirken, deneklerin ürettikleri sütü ne şekilde değerlendirdikleri ve sütün pazarlanmasında yaşadıkları sorunlar üzerinde de durulmuştur. Bu doğrultuda sorulan sorulara alınan cevaplar neticesinde, kaba yem desteği alan ve almayan deneklerde en fazla tercih edilenin sütü; peynir, yoğurt şeklinde değerlendirmek olduğu ve her iki grupta da pazarlamada yaşanan en büyük sıkıntının, süt toplama merkezlerinin bulunmamasının olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda yapılan araştırmada, kaba yem desteği alan deneklerin büyük çoğunluğunun süt toplama merkezinin olmaması nedeniyle, elde ettikleri sütü satamadıklarından dolayı, süt sığırı yetiştiriciliğini karlı bulmadıkları, destek almayan deneklerin ise devlet hayvancılık desteklerinin yetersiz oluşu nedeniyle süt sığırı yetiştiriciliğini karlı bulmadıkları belirlenmiştir.

Destek alan deneklerin çoğunluğunun 3 yıldır kaba yem bitkisi desteği aldığı ve aynı zamanda, silajlık mısır ve yoncanın her ikisinin de kuru ot verimleri aynı olduğu halde, üreticilerin tek yıllık yem bitkisi olan silajlık mısır (toplam üretimin % 1.6'sı) yerine, çok yıllık yem bitkisi olan yoncayı (toplam üretimin % 54.7'si) tercih ettikleri belirlenmiştir. Bunların yanında, üreticilerin, dekara kuru ot verimi (2300 kg) yüksek olan silajlık mısır

yerine, dekara verimleri (300-800 kg) düşük olan korunga ve fiğ gibi baklagil yem bitkilerini daha çok tercih etmeleri (toplam üretimin % 43.7'si) de araştırmanın dikkat çekici noktalarıdır. Dolayısıyla, araştırmada, silajlık mısır üretimine (toplam üretimin % 1.6'sı) gereken önemin verilmediği, çok yıllık yem bitkisi olan yoncanın (toplam üretimin % 54.7'si) daha çok tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda incelenen işletmelerde hayvan varlığı olan çiftçilerin tamamına yakınını mera kullanıcısı durumunda olduğu tespit edilmiştir. Mera kullanım oranının, yem bitkisi desteği alan deneklerde % 93.4, almayanlarda ise % 98 olduğu tespit edilmiştir.

Yörede, işletmelerin çoğunun, hayvanların bakım ve beslenmelerini geleneksel usullere göre yaptığı, yetiştiricilik konularında üreticilerin fazla bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Örneğin, kuruya ayırdıkları ineklere verdikleri yem miktarını tamamen göz kararı ve geleneksel bakış açısı ile belirledikleri gözlenmiştir. Ayrıca kaba yemi kendilerinin üretmeyip, dışardan almaları girdi maliyetlerinin yükselmesine sebep olmakta, verimlilik ve dolayısıyla da karlılığı olumsuz etkilemektedir.

Yozgat yöresinde yapılan hayvancılığın büyük çoğunluğu (toplam işletmelerin % 76.6'sı), 50 da'ın altında araziye sahip olup, ekstansif bir hayvancılık şeklinde yapılmaktadır. Söz konusu işletmelerde; genelde verim potansiyelleri düşük hayvanların yem gereksinimleri; yılın büyük bir kısmında çayır-meralardan karşılanmaya çalışılmakta, iklim koşullarının hayvanların meraya çıkmasına olanak vermediği dönemlerde ise büyük ölçüde hasat artışı sap ve saman ile arpa, buğday, yulaf gibi tahıl danelerinden karşılanmaya çalışılmaktadır. İşletmeler yeterli büyüklüğe ulaşmadıkça yem bitkisi üretim alanlarının artması beklenmemelidir.

Yozgat ili, gerek hayvan varlığı ve gerekse süt üretimi açısından bölgede önemli bir paya sahiptir. Bununla birlikte araştırmada örgütlenme düzeyinin çok düşük olduğu sütün toplanmasında üretici örgütleri yerine çok güçlü yerel toplayıcıların rol oynadığı ve süt

satış fiyatlarında üreticinin hiçbir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Yörede süt sığırcılığının daha ileriye götürülebilmesi için üreticinin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmesinin sağlanması ve devletin kaba yem destekleri ile süt teşvik primi konusunda sürekli ve istikrarlı bir politika izlemesi gerektiği söylenebilir. Aynı zamanda, kaba yem açığının giderilmesi için verimin düşük olduğu hububat alanlarının yem bitkileri üretiminde değerlendirilerek kaba yem üretimi desteklenmelidir.

Çayır-mera ıslahında kullanılabilecek yem bitkisi türleri ve hayvancılık için büyük öneme sahip, kuru ot ve silaj yapımı konusunda da teşvik çalışmaları artırılmalıdır. Yem bitkileri üretimin artırılması, yaygınlaştırılması ve nitelik sorunlarının çözülmesinde ilk adım yeterli sertifikalı tohumluğun üretilmesi ve bunun yetiştiriciye sunulmasıdır. Üretimde kullanılan tohumluklar sertifikalı veya en azından analiz raporlu olmalıdır. Sertifikalı tohumluk kullanımını yerleştirmek için, sertifikasız tohumla teşvik verilmemeli, analiz raporlu tohumluk kullanan çiftçilere % 25 – 50, sertifikalı tohumluk kullanan çiftçilere % 50 – 100 daha fazla teşvik verilebilir.

Sonuç olarak yem bitkileri üretim alanlarının ve verimliliklerinin artırılması için yapılan desteklemeler, artırılarak ve çeşitlendirilerek devam etmelidir. Ayrıca, yem bitkileri tarımında uygulanan geleneksel yöntemler verimin ve besleme değerinin düşük kalmasına neden olmaktadır. Çiftçilerimiz hayvan beslemede yem bitkilerinin önemi ve yem bitkileri yetiştiriciliği hakkında bilgilendirilmelidir

Kaynaklar

1. **Alçıçek A** (2006): *Silaj Kalitesi ve Hayvan Besleme Açısından Önemi*. Çamlı'ca Dergisi, Sayı 1:3.

2. **Anonim** (2012a): Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=6250&tb_id=1. Erişim Tarihi:02.02.2012.

3. **Anonim** (2012b): Web Sitesi: <http://www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/advanced>.

ced. Erişim Tarihi: 13.03.2012.

4. **Anonim** (2012c): Web Sitesi: www.yozgat.gov.tr/default_B0.aspx?content=359. Erişim Tarihi: 07.04.2012.

5. **Anonim** (2012d): Web Sitesi :

<http://www.tusedad.org/upload/files/1003022010%20Hayvancılığ%20Desteklenme%20Kararı.doc>. Erişim Tarihi: 23.04.2012.

6. **Anonim** (2012e): Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=45. Erişim Tarihi: 18.08.2012.

7. **Avcıoğlu R, Açıkgöz E, Soya H, Tan A** (2000). *Yem Bitkileri Üretimi*, Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Ankara.

8. **Düzgüneş O** (1983): *İstatistik Metodları I*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 861, Ders Kitabı: 229,3-218.

9. **Karlı B, Çelik Y** (2003): *GAP Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Diğer Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinliği*, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları., No. 97, Ankara.

10. **Koyubenbe N** (2005): *İzmir İli Ödemiş İlçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma*. Hayvansal Üretim 46 (1): 8-13.

11. **Köse K** (2006): *Uşak İlinde Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliğine Kayıtlı İşletmelerin Genel Yapısı*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

12. **Kılıç A** (2003): *Kaba Yem Üretimi ve Sorunları*, www.zmo.org.tr

13. **Seyis F, Gülümser E, Gülümser A, Ertürk Y, Boz MA, Taşkesen HO, Civelek C, Keleş H, Aras SD, Erbaş Ö, Çopur M, Karamustafa S, Büke V, Türkmen M, İlker İ, Köksal Ş, Açıkgöz İ, Tuzlacık H** (2011). *Yozgat Tarım Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu Raporu*, Yozgat.

14. **Şahin K, Yılmaz H** (2008): *Van İlinde Yem Bitkileri Tarımı, Mera Kullanımı ve*

Sosyo Ekonomik Yapı Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi **14** (4) 414-419.

15. Soyak A, Soysal Mİ, Gürçan EK (2007). *Tekirdağ İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Bu İşletmelerdeki Siyah Alaca Süt Sığırlarının Çeşitli Morfolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*. Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Tekirdağ.

16. Tüzün AM, Yenigün R (2003): *GAP'ta Hayvansal Üretimin Yeri Ve Önemi*. www.gap.gov.tr.

17. Yavuz G, Ceylan İC (2004): *Polatlı İlçesinde Üreticilerin Yem Bitkileri Üretimine*

Karar Verme Sürecinde Etkili Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Geliş Tarihi: 11.03.2013 / Kabul Tarihi: 14.05.2013

Yazışma adresi:

Prof. Dr. Ömer Faruk Alarşlan
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Hayvan Besleme AD, 06110 Ankara
e-posta: alarşlan@agri.ankara.edu.tr